

Hegedűs Anita¹ – Szalai-Szolcsányi Judit^{1,2} – Eklies Kata¹

Pécsi Tudományegyetem

¹Általános Orvostudományi Kar

Egészségügyi Nyelvi és Kommunikációs Intézet

²Egészségtudományi Kar

Egészségtudományi Doktori Iskola

A modalitás megjelenése hivatalos levelekben orvosi angol tanulói korpusz alapján

<https://doi.org/10.48040/PL.2024.2.3>

A tanulói korpuszok egy adott nyelvet idegen nyelvként tanulók produktumainak szisztematikus, elektronikus gyűjteményei, melyek fontos szerepet játszhatnak egy nyelvet idegen nyelvként tanulók nyelvsajátításának vizsgálatában. A jelen tanulmány célja a modalitás vizsgálata a „UPMS Learner Corpus of Official Letters” korpuszban. A korpusz angol nyelvet idegen nyelvként tanuló, B2 szinten lévő orvostanhallgatók által angol nyelven megírt hivatalos leveleket tartalmaz. A vizsgálat a Sketch Engine szoftver segítségével történt. Az eredmények azt mutatták, hogy a hallgatók a modalitás kifejezésére főként segédigéket használtak. Az eredményekből arra lehet következtetni, hogy a hallgatók B2 szinten a modalitást elsősorban modális segédigét tartalmazó betanult kifejezések segítségével fejezik ki, és ezeket helyesen használják, jól elsajátították. Azonban kevesebb figyelmet fordítanak más modalitást kifejező eszközökre, pl. modális jelzők, határozók, „köntörfalazási” technikák használatára.

Kulcsszavak: tanulói korpusz, modalitás, Sketch Engine, hivatalos levél, orvosi szaknyelv

Bevezetés

A modalitás fogalma

A modalitás fogalmának meghatározására a 20. század eleje óta számos nyelvészeti elmélet és megközelítés született. Jespersen (1924) számára a mód (modalitás) a beszélőnek a mondat tartalmához való véleményét, hozzáállását jelentette. Számára a mód nem fogalmi, hanem szintaktikai kategória, mivel a beszélő hozzáállását az igealaknak is tükröznie kell. Fillmore (1968) szerint a modalitás fogalmába a módon kívül a tagadás, igeidő és ige szemlélet is beletartozik. Lyons a modalitást „*a beszélő hozzáállása vagy véleménye*”-ként határozta meg (Lyons, 1977:452) és szerinte a modalitás fogalmának megértésében a szubjektivitásnak van a legfontosabb szerepe. A modalitást két fő kategóriára osztja: episztemikus és deontikus modalításra. Számára az episztemikus modalitás tények helyett ismeretre, hitre, véleményre vonatkozik, míg a deontikus modalitás ágensek által végrehajtott cselekvések szükségességét vagy lehetőségét jelenti. Steele et al. (1981) szerint a modalitás kifejezi a lehetőség és a vele összefüggő engedély fogalmát, a valószínűség és a vele összefüggő kötelezettség fogalmát, valamint a bizonyosság és a vele összefüggő szükségesség fogalmát. Palmer a modalitást „*a beszélők hozzáállásának és véleményének grammatizálása*”-ként definiálja (Palmer, 1993:16). Halliday (1994) a modalitást a pozitív és negatív polaritás (azaz az „igen” és a „nem”) közötti szemantikai területként határozza meg. Számára a modalitás a beszélő látószögét mutatja egy állítás érvényességével vagy igazságtartalmával kapcsolatban. Stubbs (1996) számára a modalitás a nyelvnek a jelentés dekódolására használt módjait jelenti, amelybe beletartozik a bizonyosság és elköteleződés, vagy a bizonytalanság és elköteleződés hiánya, illetve a személyes meggyőződés és az általánosan elfogadott ismeret mértéke. Saeed (2003) a modalitást olyan szemantikai kategóriaként határozza meg, amely mondatszinten működik és

olyan eszközöket jelöl, amelyek lehetővé teszik a beszélő számára, hogy kifejezze, milyen mértékben van elköteleződve vagy meggyőződve egy állítás igazságtartalmáról. Griffiths (2006) amellett érvel, hogy a modalitás a szükségesség és a lehetőség köré csoportosuló fogalmakat jelöl: mi az, ami szükséges, és mi az, ami csupán lehetséges. Collins (2023) számára a modalitás a lehetőség, szükségesség, képesség, kötelesség és lehetőség fogalmát foglalja magába.

A legtöbb fent leírt forrás a modalitást a beszélőnek egy adott állítás igazságtartalmához való viszonyaként (hozzáállás, vélemény) jellemzi. A jelen tanulmány egy tanulói korpusz alapján azt vizsgálja, hogy orvostanhallgatók B2 szinten, hivatalos levelekben milyen eszközökkel fejezik ki a modalitást.

Tanulói korpuszok

McEnery et al. (2006) a korpuszt elektronikusan tárolt, autentikus szövegek reprezentatív mintájaként határozza meg, melyek egy nyelvet vagy nyelvváltozatot képviselnek. A tanulói korpusz egy speciális korpusztípus, melyet Granger (2008) egy adott nyelvet idegen nyelvként tanulók produktumainak szisztematikus, elektronikus gyűjteményeként határoz meg, mely fontos szerepet játszhat egy nyelvet idegen nyelvként tanulók nyelvelsajátításának vizsgálatában. A tanulói korpuszok tartalmazhatnak írásbeli, szóbeli produktumokat, vagy a kettő kombinációját.

Bár az első korpuszok már az 1960-as években ismertté váltak, a tanulói korpuszok csak az 1980-as évektől kezdődően jelentek meg (Meunier, 2020). A kezdeti időben a nyelvtanulók kézzel írt produktumait a kutatók gépelték be, ám manapság a legtöbb hallgatói korpusz összeállítása elektronikusan történik. A tanulói korpuszok mérete változó: vannak akár 10 millió szavas korpuszok is (pl. a *Longman Learners' Corpus*), és kisebb, 10 ezer szót tartalmazó korpuszok is (Gilquin, 2020). A kezdeti tanulói korpuszok főleg angol nyelvet idegen nyelvként tanuló, haladó szinten lévő tanulók (tipikusan egyetemi hallgatók) írásbeli produktumait tartalmazták, manapság azonban már számos célnyelven, többféle nyelvtudási szinten lévő tanulók produktumait tartalmazó korpuszok léteznek (Meunier, 2020).

Mivel a tanulói korpuszok ún. köztes nyelvi (*interlanguage*) produktumokat tartalmaznak, melyeket a tanulók a nyelvelsajátítás folyamata során produkálnak, a tanulók nyelvelsajátításának folyamatában fontos szerepet játszhatnak, mivel információt nyújtanak a tipikus hibákról, túl gyakran vagy túl ritkán használt lexikai és grammatikai eszközökről.

Vizsgálati módszerek

A *UPMS Learner Corpus of Official Letters* korpusz angol nyelvet idegen nyelvként tanuló, B2 szintű orvosi szaknyelvvizsgára készülő (B1–B2+ szinten lévő) orvostanhallgatók által angol nyelven megírt hivatalos leveleket tartalmaz. A korpusz 2022 októbere óta folyamatosan bővül. Jelenleg 21.106 szót, 24.460 tokent, 1309 mondatot és 158 hivatalos levelet tartalmaz, melyeket 39 adatközlő hallgató írt. A hivatalos leveleket a hallgatók az írásbeli nyelvvizsgára felkészítő kurzus keretén belül, házi feladatként kapták. A hallgatóknak lehetőségük volt a házi feladatot elektronikusan vagy papíralapon beadni. A korpusz az elektronikusan beadott feladatokat tartalmazza. A hallgatók produktumai változtatás nélkül kerültek a korpuszba, és a tanulmányban szereplő példákban is változtatás nélkül lettek közzé adva. Ez azt jelenti, hogy a tanulók által vétett grammatikai és helyesírási hibák sem a korpuszban, sem a tanulmányban szereplő példákban nem kerültek javításra, mivel a kutatás célja a tanulók nyelvelsajátításának vizsgálata.

A korpuszban a következő levélműfajok találhatóak meg: álláspályázatra jelentkezés, ajánlólevél, beutaló levél, konferenciára jelentkezés, panaszlevél. Az elemzés a Sketch Engine

programmal történt, a „gyakoriság” és a „konkordancia” funkciók használatával. A kvantitatív elemzést bizonyos esetekben kvalitatív elemzés egészítette ki.

Eredmények

A korpuszban előforduló leggyakoribb szavakat az 1. táblázat mutatja.

1. táblázat. A UPMS Learner Corpus of Official Letters korpuszban leggyakrabban előforduló szavak

szó	előfordulás	szó	előfordulás
1. the	881	14. she	186
2. I	832	16. on	183
3. of	696	17. her	175
4. to	667	18. would	157
5. and	513	19. at	154
6. my	446	19. hospital	154
7. in	353	21. have	140
8. a	314	22. dear	140
9. for	271	23. as	139
10. you	218	24. pain	135
11. is	214	25. yours	134
12. dr.	191	26. was	133
13. am	188	27. from	123
14. your	186	28. with	120

A korpuszban előforduló szavak gyakorisági listája megfelel annak az általános tendenciának, hogy a leggyakoribbak a funkciószavak (névmások, létige, névelők, kötőszavak, elöljárószavak). A modalitást kifejező szavak közül az első 30 szó között csak a *would* található meg a 18. helyen.

A modalitást kifejező eszközök gyakoriságát a 2. táblázat mutatja. A táblázatban a 10-nél többször előforduló modalitást kifejező szavak láthatók.

2. táblázat. A leggyakoribb modalitást kifejező szavak a korpuszban

modális eszköz	előfordulás
would	157
could	45
possible	30
will	28
may	24
think	22
can	21
have to	19
need	15
should	10

A táblázat alapján a *would* messze a leggyakoribb modalitást kifejező szó a korpuszban, valamint a 10-nél többször előforduló modalitást kifejező eszközök közül csak kettő található, melyek nem modális segédigék: a *possible* (lehetséges) jelző és a *think* (gondol) ige. A *have to* és a *need*-et (azokban az esetekben, amikor nem az ige to nélküli infinitive alakja követi) Collins (2009, 2023) kvázi-modális segédigéknek nevezi, vagyis átmenetet képeznek a modális segédigék és a többi ige között.

a) A *would* segédige előfordulása

A *would* leggyakoribb alanyait (bal oldali kollokációit) a 3. táblázat, a leggyakrabban előforduló, *would* segédigét tartalmazó szerkezeteket pedig a 4. táblázat mutatja.

3. táblázat. A *would* leggyakoribb alanyai

kollokáció	előfordulás
I	132
it	14
conference	2
presentation	2

4. táblázat. A *would* leggyakoribb kollokációi

kollokáció	előfordulás
I would like to	52
I would be grateful if you could	24
I would like to ask	14
I would welcome	14
it would be wise to	10

A *would* leggyakrabban aktív szerkezetben fordul elő, mivel a 157 előfordulásából 132-szer az *I* (én) személyes névmás az alanya, valamint az is látható a leggyakoribb együtt-előfordulásai alapján, hogy a kutatás résztvevői elsősorban memorizált kifejezésekben használták a segédigét. A *would* legfontosabb funkciói a korpuszban a szándék, pl. *I would like to apply for the position of otorhinolaryngologist* (szeretném megpályázni a fülorrgészi állást); udvarias kérés, pl. *I would be grateful if you could see this 44 year-old patient* (hálás lennék, ha megvizsgálná ezt a 44 éves beteget) és tanácsadás, pl. *it would be wise to admit her to your department* (bölcs dolog lenne felvenni őt az osztályra) kifejezése.

b) A *could* segédige előfordulása

A második leggyakrabban használt segédige a *could* volt, a 45 előfordulásából 24 esetben az *I would be grateful if you could* (hálás lennék, ha tudna...) kifejezésben, udvarias kérés kifejezésére. A kifejezést 13 esetben a *see* ige követi (ebben az esetben "megvizsgál" jelentésben). A *could* egyéb előfordulásaiban lehetőséget fejez ki, pl. *My patient could have pancreatitis* (a betegemnek hasnyálmirigy-gyulladásra lehet) vagy felajánlást, pl. *I could send some of my professional work to you* (elküldhetem Önnek néhány szakmai munkámat).

c) A *will* segédige előfordulása

A *will* leggyakoribb együtt-előfordulása az *I trust that you will take* (bírom benne, hogy meg fogják...) volt, ami 8 esetben jelent meg a korpuszban. A második leggyakoribb - hét előfordulással - a *will be held* (meg lesz tartva) volt, ami a korpuszban jövő időt, szándékot fejez ki. Jövő idő kifejezésére az informálisabb, beszélt nyelvben gyakoribb *be going to* szerkezet egyszer sem fordul elő. A *will* legfontosabb funkciói közé tartozik a korpuszban az előrejelzés, lehetőség kifejezése is, pl. *surgery will be necessary* (műtétre lesz szükség).

d) A *may* és *can* segédigék előfordulása

A *may* segédige 24 előfordulásából 13-szor a *To Whom it May Concern* (az arra illetékes személynek), ismeretlen címzett megszólítására használt kifejezésben fordul elő, a többi esetben lehetőséget jelöl, pl. *It may be a hematoma* (lehetséges, hogy vérömlennyel állunk szemben). A *can* segédige 21-szer fordul elő a korpuszban, főként lehetőséget fejez ki, pl. *It can be a haematoma* (lehetséges, hogy vérömlennyel állunk szemben), ám három esetben képességet jelent, pl. *I can speak english and spanish fluently* (folyékonyan beszélek angolul és spanyolul). Képesség kifejezésére a kvázi-modális *able to* egyszer fordul elő a korpuszban, a nyelvtanilag helytelen *he is able to doing well anything in researching program* mondatban (bármit jól el tud végezni a kutatási programban).

e) Szükségesség: *have to*, *need*, *should*

A szükségesség kifejezésére a *have to*, *need* kvázi-modális igék és a *should* segédige fordultak elő a korpuszban. A *need* és a *should* segédigéket többnyire passzív szerkezetben használták az adatközlő hallgatók. A *need* 15 előfordulásából 13-szor jelenik meg passzívban (pl. *if craniotomy is needed* – ha kraniotómiára lesz szükség), míg a *should* 10 előfordulásból 8 alkalommal található meg passzívban (pl. *surgery should be carried out* – műtétet kell végezni). A *have to* háromszor fordul elő passzív szerkezetben, egy vizsgálat szükségességét jelezve, pl. *spirometry has to be carried out* (légzésfunkciós vizsgálatot kell végezni). A 16 aktív szerkezetben való előfordulásából 15 alkalommal az *I* (én) személyes névmás az alanya, pl. *I had to wait for hours* (órákig kellett várnom). Egy esetben nyelvtanilag helytelen szerkezetben fordul elő: *I should have to checked the expiration date* (ellenőriznem kellett volna a lejárat dátumot – helyesen: *I should have checked the expiration date*).

A *should*-hoz hasonlóan közepes erősségű szükségességet kifejező és a *should*-ot helyettesíthető *ought to* (Huddleston–Pullum, 2022) egyszer sem található meg a korpuszban. Hasonló módon, a *must* segédige sem fordult elő a korpuszban, sem szükségesség, sem bizonyosság kifejezésére. Ez megfelel Collins (2023) kutatási eredményeinek, aki a modális segédigéket a *Global Web-based English Corpus*-ban vizsgálta, amely szerint az *ought to* és a *must* használata angol nyelvterületen erőteljes csökkenő tendenciát mutat. Collins (2023) azt is megfigyelte, hogy a *have to* és a *need* használata szükségesség kifejezésére arra utal, hogy a beszélő „demokratikusabb” hangnemet akar megütni, mint a tekintélyelvet sugárzó *must* esetében.

f) Vélemény, nézőpont kifejezése

A modalitást kifejező egyéb igék (nem segédigék) közül egyedül a *think* fordul elő 10-nél többször vélemény, hozzáállás kifejezésére, minden esetben aktív szerkezetben. A 22 előfordulásából 17 alkalommal az *I* (én) személyes névmás előzi meg, pl. *I think I would be right for the position you offer* (úgy vélem, én lennék a megfelelő ember az állásra, amit Önök kínálnak), míg 5 esetben a *you* (te, ti, Ön, Önök) előzi meg, pl. *other investigations you think are necessary* (más vizsgálatok, amelyeket Ön szükségesnek gondol). Vélemény, nézőpont kifejezésére az *in my opinion* (szerintem, véleményem szerint) szerkezet 8-szor fordul elő, pl. *in my opinion the research program is excellent at the Pittsburgh University* (véleményem szerint a Pittsburgh-i Egyetem kutatási programja kiváló).

g) A *possible* előfordulása

A modalitást kifejező egyéb szófajok közül csak a *possible* (lehetséges) fordul elő 10-nél többször. 30 előfordulásából 24-szer az *as soon as possible* (a lehető leghamarabb) kifejezésben jelenik meg, ami az elköszönés előtt, a válasz megsürgetésére használatos, pl. *please inform me of the results of the investigations as soon as possible* (kérem, értesítsen a vizsgálati eredményekről a lehető leghamarabb). A többi 6 esetben főnevet módosít, pl. *the best possible care* (a lehető legjobb kezelés).

Következtetések

Az eredményekből látható, hogy az adatközlő tanulók (B2 szinten lévő orvostanhallgatók) a modalitást hivatalos levelekben az esetek túlnyomó többségében modális segédigékkel fejezik ki. A modális segédigék közül is messze leggyakrabban a *would* fordult elő a korpuszban. A *would* használata a *will*-lel összehasonlítva arra utal, hogy a beszélő udvariasabbnak és tapintatosabbnak akar látszani, mivel a *would* alkalmazása arra szolgál, hogy csökkentse a beszélőnek az állításba vetett bizonyosságát (Collins, 2009). A *will* segédige ezzel szemben egy nagyobb fokú bizonyosságot jelez. Az udvariasságot, bizonytalanságot kifejező *I would be grateful if you could* (hálás lennék, ha tudna ...) 24 előfordulásával a második leggyakoribb kollokáció a korpuszban, míg a határozottabb, nagyobb mértékű bizonyosságot kifejező *I will be grateful if you can* (hálás leszek, ha megteszi) egyszer sem fordult elő.

A lehetőség megjelenítésére az adatközlők elsősorban a *can* segédigét alkalmazták a hivatalos levelekben a szintén lehetőséget kifejező, ám formálisabb *may* helyett. A *may* ugyan gyakoribb volt a korpuszban, de az előfordulásainak több mint felében egy ismeretlen címzett megszólítására használatos kifejezésben alkalmazták a tanulók. Ez az eredmény összhangban van Collins (2023) kutatásával, aki azt találta, hogy a *may* használata csökkenő, míg a *can* használata növekvő tendenciát mutat. Ez a Leech et al. (2009) által leírt jelenségnek is tulajdonítható, miszerint a 20. század közepe óta az informális, szóbeli stílus egyre inkább beszivárog az írásbeli műfajokba. Ugyanennek a jelenségnek tulajdonítható a *have to* és a *need* kifejezések előnyben részesítése szükségesség kifejezésére a *should* és a *must* helyett.

Az eredmények azt is feltárták, hogy az adatközlők a segédigéket elsősorban memorizált kifejezések alapján, kontextusban jelenítik meg. Ez arra utalhat, hogy B2 szinten a tanulók nehezen térnek el a betanult kifejezésektől, nehezen kockáztatnak, hogy egy adott funkciót (pl. udvarias kérés) más eszközökkel fejezzék ki.

Az eredményekből az is látható, hogy a hallgatók a modális segédigéket többnyire helyesen alkalmazzák. Ezt az udvariasságra, tapintatosságra való törekvés és a szükségesség kifejezésénél a személytelenséget jelző passzív szerkezet használata jelzi. A jövő idő kifejezésénél az informális *be going to* szerkezet mellőzése arra utalhat, hogy az adatközlők tisztában vannak a formális nyelv jellemzőivel. Ez alól kivétel a *can* használata lehetőség kifejezésére a hivatalos stílusban preferált *may* helyett.

A modális segédigéken kívül a modalitást kifejező egyéb eszközök használata a korpuszban, néhány kivételtől eltekintve, alulreprezentált. Ez azt mutatja, hogy a hallgatók oktatásában nagyobb figyelmet kell fordítani a modális jelzők, határozók, episztemikus igék, pl. *appear, seem* (tűnik, látszik), köntörfalazási technikák használatára. A korpusz alapján összességében megállapítható, hogy a hallgatók a B2 szintnek megfelelően, helyesen alkalmazzák a modalitást, azonban a magasabb (C1) szintre való eljutáshoz a modalitást kifejező eszközök árnyaltabb használata válhat szükségessé.

Hivatkozások

- Collins, P. (2009): *Modals and quasi-modals in English*. Rodopi: Amsterdam DOI: <https://doi.org/10.1163/9789042029095>
- Collins, P. (2023): Modals and Quasi Modals in English World-Wide. *Journal of English Linguistics*. 51/3. 265–293. DOI: <https://doi.org/10.1177/00754242231173720>
- Fillmore, C. J. (1968): The Case for Case. In: Bach, E. – Harms, R. T. (eds.) (1968): *Universals in Linguistic Theory*. Holt, Rinehart: New York
- Gilquin, G. (2020): Learner corpora. In: Paquot, M. – Gries, S. (eds.) (2020): *A Practical Handbook of Corpus Linguistics*. Springer: Cham. 283–303. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-030-46216-1_13
- Granger S. (2008): Learner corpora. In: Lüdeling, A. – Kytö, M. (eds.) (2008): *Corpus Linguistics. An International Handbook*. Volume 1. Walter de Gruyter: Berlin & New York. 259–275.
- Griffiths, P. (2006): *An Introduction to English Semantics and Pragmatics*. Edinburgh University Press: Edinburgh
- Halliday, M. A. K. (1994): *An Introduction to Functional Grammar*. Edward Arnold: London
- Huddleston, R. – Pullum, G. (2002): *The Cambridge Grammar of the English Language*. CUP: Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781316423530>
- Jespersen, O. (1924): *The Philosophy of Grammar*. Allen and Unwin: London
- Leech et al. (2009): *Change in contemporary English: A grammatical study*. CUP: Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511642210>
- Lyons, J. (1977): *Semantics I-II*. CUP: Cambridge. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511620614>
- McEnery, T. – Xiao, R. – Tono, Y. (2006): *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. Routledge: London and New York
- Meunier, F. (2020): Introduction to Learner Corpus Research. In: Tracy-Ventura, N. – Paquot, M. (eds.) (2020): *The Routledge Handbook of Second Language Acquisition and Corpora*. Routledge: New York. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351137904-4>
- Palmer, J. P. (1993): *Mood and Modality*. CUP: Cambridge
- Saeed, J. I. (2003): *Semantics*. Blackwell: Oxford
- Steele et al. (1981): *An Encyclopedia of AUX: a study in cross linguistic equivalence*. MIT Press: Cambridge
- Stubbs, M. (1996): *Text and Corpus Analysis: Computer Assisted Studies of Language and Culture*. Blackwell: Oxford